

ArtEZ Muziektherapie presenteert: Verhalen uit de Praktijk!

Muziektherapeute en alumnus Moniek Korsman schrijft vier keer per jaar een column voor deze rubriek. Ze geeft ons een inkijkje in haar muziektherapie ruimte en laat zien en horen wat muziektherapie doet voor mensen met onder andere dementie, niet aangeboren hersenletsel (NAH) en ziekte van Parkinson: verhalen uit de praktijk.

Over Moniek Korsman:

Moniek is afgestudeerd muziektherapeut NMT (fellowship) aan het ArtEZ conservatorium in Enschede. Ze werkt onder andere als muziektherapeut bij Livio, een regionale zorgaanbieder van thuiszorg, verpleeghuiszorg en reguliere zorg in meer beschermde woonvormen. Binnen Livio werkt Moniek vooral met mensen die kampen met hersenletsel, bijvoorbeeld als gevolg van een CVA of hersentumor, dementie, of andere neurologische aandoeningen. De effecten van muziektherapie bij deze aandoeningen worden zichtbaar op allerlei gebieden: cognitief, verbaal, motorisch, psychisch, sociaal en emotioneel. Daarnaast zet Moniek muziektherapie in bij mensen met psychische vragen als gevolg van rouw- en verliesverwerking, stress en trauma.

(Moniek aan het werk met Diny, een cliënte met afasie ten gevolge van een CVA)

Hoe gaat het er mee, mevrouw van Leeuwen?

Sinds kort komen de logopediste en ik samen bij een dame met afasie als gevolg van een flinke CVA (beroerte). Deze mevrouw, we zullen haar in dit verhaal Emma van Leeuwen noemen, heeft een muzikaal verleden als actief lid van een operettevereniging. Haar man zingt nog steeds bij deze groep en samen kennen ze veel melodieën uit de tijd dat ze samen op de planken stonden. Door de beroerte is Emma halfzijdig verlamd geraakt en is haar taal en spraak fors aangetast. Voor Emma is het voeren van een gesprek erg moeilijk. Ze komt nauwelijks tot verstaanbare taal. Ze kan de woorden niet vinden, of kan ze vervolgens niet aansturen tot verstaanbare klanken. Dit levert veel frustratie en verdriet op.

Emma begrijpt me verder tamelijk goed, en haar gevoel voor humor is ook prima in takt. We lachen heel wat af samen en bespreken ook de actuele gebeurtenissen in Enschede en zondig in de wereld. Emma gebaart, zegt ja of nee, en krijgt het prima mee. Alleen komt er verder geen woord uit, alleen gebrabbel....

Hoe bijzonder was het dan toen we merkten dat Emma wel in staat was om verstaanbaar te zingen. Zowel in het Duits als in het Nederlands. Allerlei liederen zingen we samen, begeleid op het keyboard. Dit geeft haar voldoening en zelfvertrouwen: Mijn stem doet het nog! Die woorden, die zitten nog wel ergens. Ik, Emma, ben er nog, hoor je mij?! Door het zingen van bekend materiaal kunnen er – naast automatische uitingen- soms ook weer nieuwe spontane woorden getriggerd worden in het brein. Deze worden dan al zingend geoefend en bevestigd. Deze techniek heet Therapeutic Singing en is beschreven in de Neurologische Muziektherapie door Michael Thaut.

Maar toch, Hoe bevestigend het zingen van bekende liederen voor Emma ook is, het triggert helaas niet het herstel van haar spraak. Dit is niet direct een happy end. Ze begint niet ineens woorden te spreken of kan niet spontaan zingend vragen of ik een koekje bij de koffie wil. En dat zou ze zo graag weer kunnen. Hoe kan dat toch, dat bekende liederen wel uitgesproken kunnen worden, maar de – naar ik mag aannemen- toch ook zeer bekende naam van haar man niet zomaar van haar lippen komt? Het is een complex neurologisch en lichamelijk samenspel dat soms knap frustrerend kan zijn.

Meestal beginnen we met wat zangoefeningen, waarbij steeds weer blijkt hoe lastig het voor Emma is om een opdracht van mij om te zetten in de aansturing van haar stem of motoriek. Daar kun je zien dat de beroerte flink letsel heeft achtergelaten in haar brein. Ze heeft naast haar afasie ook last van een verbale en motorische apraxie.

Wanneer het gaat om woorden of zinnen uit bekende liederen, kan Emma moeiteloos aanvullen. Vaak ook spreekt ze vaste uitdrukkingen met mij mee: Bedankt en tot volgende week. Het zijn een soort automatische paden geworden die in het brein aangeroepen kunnen worden met de juiste 'cue', bv een melodie, een ritme, of een bekende situatie (afscheid nemen). Maar uit zichzelf kan Emma deze woorden en zinnen niet zeggen. Wat konden we haar nog bieden op het vlak van spontane communicatie?

De logopediste en ik besloten dat we onze krachten nog een periode gingen

bundelen voor Emma. We zouden gaan proberen om een aantal door haar gekozen woorden, namen en uitdrukkingen via muziek toch proberen in te slijpen om zo van zingen naar spontaan spreken te komen. Deze techniek staat bekend onder de naam SMTA (Speech Music Therapy for Aphasia) en is in Nederland rond 2005 ontwikkeld door muziektherapeute Madeleen de Bruijn en de logopedisten Tea Zielman en Joost Hurkmans. De techniek lijkt wel wat op de techniek MIT (Melodic Intonation Therapy) die in de jaren 70 van de vorige eeuw ontwikkeld werd en die ook binnen de NMT opnieuw beschreven is door Michael Thaut en collega's. We kiezen voor de SMTA omdat binnen deze techniek veel meer verbale en muzikale mogelijkheden aanwezig zijn die aansluiten bij de specifieke achtergrond van Emma. Bovendien is de SMTA speciaal bedoeld om de vloeiendheid van spreken te bevorderen, ook bij een spraakapraxie of bij nauwelijks sprekende afasiecliënten. Emma valt echt binnen deze laatste twee categorieën.

Bij SMTA is er een directe samenwerking tussen muziektherapeut en logopedist. Ze zijn beiden aanwezig bij de therapie, zodat zowel logopedisch als muzikaal direct input gegeven en aanpassingen gemaakt kunnen worden. Samen met de cliënt worden een aantal uitingen gekozen. Denk bij deze mevrouw aan ongeveer 10 namen en zinnen. De logopedist bepaalt het verbale traject aan de hand van de diagnose van de neurologische aandoening. Het maakt nogal wat verschil of er naast afasie ook apraxie speelt, en in welk deel van de klankverwerking er moeilijkheden zijn opgetreden.

Moet er bijvoorbeeld eerst op klankniveau geoefend worden, of juist op woordniveau? Welke verbale uitingen laten we op elkaar volgen? Hoe lang 'schaven' we aan de uitspraak tijdens de sessie? In al die zaken wordt door de logopedist de beslissing genomen. Ieder zijn vak.

De muziektherapeut is behoeder van de muzikale inhoud. De muzikale zinnen worden allemaal op maat geschreven, en elke afasiecliënt bewandelt hierin zijn eigen pad met eigen doelen en verwachtingen. De muziektherapeut houdt rekening met de natuurlijke uitspraak van namen, woorden of zinnen. Hoe is normaalgesproken het verloop van toonhoogte en hoe zijn de ritmische accenten? Dit wordt meegenomen in de speciale melodielijn die geschreven wordt. Geen twee zinnen zijn gelijk, want de muziek moet de cue zijn voor die speciale uiting. Daarbij wordt ook nog rekening gehouden met de natuurlijke zanghoogte van de cliënt, het tempo van zingen en spreken, en het uitnodigende karakter dat de melodie moet hebben. Uitnodigend, omdat veel cliënten met afasie of apraxie moeite hebben met de inzet van de zin of het woord. Daar kan de melodie en de begeleiding veel ondersteuning bij bieden. De muziektherapeut is vervolgens steeds aanwezig om de melodieën direct op maat aan te passen, zodat er steeds de meest passende ondersteuning in het proces geboden kan worden. Dit is niet mogelijk met enkel oefenen met een cd'tje, en het vraagt ook nogal wat van de directe muzikale vaardigheden van de muziektherapeut. Muzikaal inlevingsvermogen, flexibiliteit en onmiddellijk met kennis van zaken kunnen inspelen op de ontstane situatie in het therapieproces zijn vereisten voor deze samenwerking. Per week werken we hooguit aan twee nieuwe uitingen. Te veel nieuwe input zou chaos opleveren en het is zaak om alle zinnen en namen door steeds weer herhalen in te slijten. We werken een half uur intensief en dat is meer dan genoeg. De concentratieboog is niet langer. Ik zie Emma nog een tweede keer in de week, waarbij we ook even oefenen. En Emma zal als 'huiswerk' ook vrijwel dagelijks moeten oefenen.

We verwachten met Emma in ongeveer 12 weken alle uitingen geoefend en herhaald

te hebben. Maar dan blijft de vraag in hoeverre Emma de uitingen daadwerkelijk spontaan zal kunnen opdiepen uit haar geheugen en toe kan passen in een gesprek.

We begonnen zo'n 5 weken terug te oefenen met Emma, om haar naam te kunnen zeggen op de vraag 'Hoe heet je?': Emma van Leeuwen. Eerst gezongen, met vele herhalingen, dan ritmisch gesproken, om de beurt gesproken en dan uitgesproken met spontane intonatie. Tenslotte vragen we Emma hoe ze heet. Na enig aarzelen komt er "Emma van Leeuwen". Top! Het systeem werkt. We nemen het traject van elke zin of naam apart op, op de tablet. Helemaal, van zingen tot spreken. Het moet gezegd worden: het kost wel veel oefening om nieuwe paden blijvend in het brein in te slijpen en weer 'normaal' te laten worden, getriggerd door de muziek. Maar het wordt met de week herkenbaarder en vertrouwder. Emma en haar man oefenen alle dagen even door de opnames vanuit de tablet te herhalen en mee te zingen en te spreken. Ze oefenen onder het eten, en tijdens het ritje met de lift naar beneden.

Vorige week introduceerden we de zin "hoe gaat het er mee?".

We hadden deze zin samen doorgesproken. Het leek haar en haar man een mooie zin om iemand mee te begroeten. Ik had er een passende melodie op geschreven, en na enig luisteren begon Emma mee te zingen met ons. Het liep prima. Een veelbelovende melodie en zin. Emma en haar man zouden er die week mee aan de slag gaan. **(audiovoorbeeld SMTA Hoe gaat het ermee)**

Deze week komen we terug op de zin. We herhalen het hele traject van samen zingen, en samen spreken. Er lijkt al een soort gemak te ontstaan. Het gaat prima, Tot de fase waarin Emma om en om spreekt met de logopediste, en ze even niet alert is.

Hoe gaat het er mee? Zegt de logopediste, en dan is Emma aan de beurt: "Hoe gaat het met mij?" Hé, Wat gebeurt daar nu? Ook in de herhaling laat Emma deze variant horen. Ze lijkt zich er niet van bewust te zijn.

We worden plotsklaps ingehaald door een automatische reactie die blijkbaar opgediept wordt uit haar brein: Op de zin "Hoe gaat het?" volgt bij haar automatisch het begin van " Met mij gaat het goed....."

Het zal mij benieuwen of we de komende weken dit automatisme uiteindelijk kunnen gaan overrulen of dat wij ons toch moeten gaan aanpassen met deze zin..

Moniek Korsman
Muziektherapeut.
Moniek.korsman@gmail.com

Relevante weblinks bij dit onderwerp:

[Audiovoorbeeld: Hoe gaat het ermee?](#)

Korte uitleg van de SMTA therapie:

www.revalidatie-friesland.nl/wp-content/uploads/2015/03/SMTA-voor-de-professional-FLD-007.pdf

Uitgebreid artikel in het vakblad voor vaktherapie:

<http://www.spraakmuziektherapie.nl/wp-content/uploads/2012/10/De-Bruijn-ea.pdf>